

ΕΘΙΜΑ ΑΠΡΙΛΙΟΥ

Λαζαρίνες- Των Βαΐων- Του αγίου Γεωργίου

Ενταγμένο στον κύκλο των ανοιξιάτικων εορταστικών εκδηλώσεων και το τριήμερο του Λαζάρου-Βαΐων, μετέχει των νεκρολατρικών - γονιμικών εθίμων, παράλληλα με τον θρησκευτικό χαρακτήρα του αγέλατος της Μεγάλης Ανάστασης.

Σε πολλά μέρη, κυρίως της Βόρειας Ελλάδας, νεαρά κορίτσια στολισμένα τα ίδια με λουλούδια γυρνούσαν στα σπίτια τραγουδώντας το τραγούδι του Λαζάρου. Αλλού κορίτσια με στολισμένα καλαθάκια ή ομοίωμα του Λαζάρου γυρνούν και λένε τον Λάζαρο και οι νοικοκυρές τα φιλοδορούν με αβγά.

Στην Κύπρο γίνεται αναπαράσταση της νεκρανάστασης του Λαζάρου, ενώ στην περιοχή της Κοζάνης νέες κοπέλες, στολισμένες με λουλούδια, οι Λαζαρίνες, χορεύουν τελετουργικά και τραγουδούν ανοιξιάτικα τραγούδια. Το τραγούδι του

Λαζάρου είναι το προανάκρουσμα για το Πάθος του Χριστού και την Κάθοδο στον Άδη αλλά και την εκ νεκρών ανάσταση.

Τα κορίτσια, **οι Λαζαρίνες**, γυρίζουν από σπίτι σε σπίτι κρατώντας στα χέρια ένα ομοίωμα του Λαζάρου, φτιαγμένο από τον κόπανο που πλένουν τα ρούχα, ντυμένο με πολύχρωμα πανιά, σα να κρατούν μωρό φασκιωμένο, ή τη ρόκα ή καλάμια ή και μια κούκλα στολισμένη με πολύχρωμα λουλούδια, κορδέλες και παρδαλά πανιά.

Στη Σκύρο αντί για όλα αυτά παίρνουν τη σιδεροχουλιέρα (κουτάλα τρυπητή) και βάζουν μαργαρίτες σε κάθε τρύπα. Στη μέση βάζουν ένα γαριφαλάκι κόκκινο και φτιάχνουν ένα πρόσωπο. Δένουν ένα ξύλο σταυρωτό πάνω στην κουτάλα, σαν χέρια και φορούν ένα πουκαμισάκι. Κάνουν τον Λάζαρο. Γυρίζουν τα σπίτια και συγκεντρώνουν λεφτά, αβγά, ό,τι έχουν. Αλλού αντί για κόπανο έχουν ένα καλαθάκι στολισμένο με λουλούδια. **Στην Κρήτη** κάνουν ένα σταυρό με καλάμια και τον στολίζουν με κολαϊνες από λεμονανθούς και κόκκινα λουλούδια.

Στην Κύπρο αντί για το ομοίωμα ένα παιδί παρίστανε τον Λάζαρο, ντυμένο με λουλούδια. Γυρνούσαν από σπίτι σε σπίτι και έπεφτε κάτω και παρίστανε τον νεκρό και όταν κάποιο από τα παιδιά φώναζε: « Λάζαρε, δεύρο έξω!» πετιόταν επάνω.

Το Σάββατο του Λαζάρου στολίζουν την εκκλησία με δάφνες, βάγια και κλαδιά ελιάς τα οποία μεταφέρουν τα νεαρά αγόρια. **Στο Πήλιο**, για παράδειγμα, οι νύφες της χρονιάς, όσες δηλαδή παντρεύτηκαν από το προηγούμενο Πάσχα και εξής φτιάχνουν μπουκετάκια με κεντημένα βάγια (δάφνες) και λουλούδια δεμένα με κορδέλες και τα πηγαίνουν σ' ένα πανέρι στην εκκλησία την Κυριακή των Βαΐων. Μετά τη λειτουργία τα μοιράζουν στους συγγενείς και τους φίλους. Παλιότερα έγραφαν και τα ονόματα κάθε οικογένειας στο μπουκετάκι. **Στην Κύπρο** πηγαίνουν στην εκκλησία ολόκληρη ελιά. Από αυτή κόβουν και μοιράζουν κλωνάρια.

Βάγια των νεονύμφων (Τσαγκαράδα Πηλίου)

Το έθιμο που επικρατεί κατά την Κυριακή των Βαΐων **στα χωριά του Πηλίου** είναι το εξής: Στην εκκλησία, μετά τη λειτουργία των Βαΐων, μοιράζονται τα βάγια, κλαδάκια δάφνης. Εκτός από τα βάγια δίδονται και μικρές ανθοδέσμες, με άνθη της εποχής, κεντημένες με χρυσόχαρτο και δεμένες με χρυσόνημα ή μετάξι. Τις ανθοδέσμες αυτές στέλνουν στην εκκλησία σε κάνιστρα, μόνον οι νεόνυμφες, δηλαδή οι παντρεμένες εντός του έτους. Φτιάχνουν από την προηγούμενη ημέρα πολλές ανθοδέσμες. Κεντούν με ψαλίδι τα φύλλα της δάφνης. Μεταξύ των ανθοδεσμών, κάθε νεόνυμφη κεντά και δύο ωραιότερες και μεγαλύτερες τις οποίες ο ιερέας θα φροντίσει να δώσει, αφού πρώτα τις ευλογήσει, στην ίδια και τον σύζυγό της.

Απρίλης- Αηγιωργίτης

Ανοιξιάτικο σύνορο του χρόνου ο Αη Γιώργης θεωρήθηκε προστάτης των αγροτικών πληθυσμών, αφού διαφεντεύει στα βουνά τις εγκαταστάσεις των τσοπάνηδων, κυρίως των Σαρακατσάνων που τον θεωρούν τον κατ' εξοχήν αγίο τους, αλλά και των γεωργών αφού προστατεύει τα σπαρτά και τα βοηθάει να μεγαλώσουν. Την ημέρα της γιορτής του γινόταν ή ανανεωνόταν όλες οι ποιμενικές και γεωργικές συμφωνίες και συμβάσεις εργασίας, προσλαμβάνονταν οι αγροφύλακες, οι γελαδάρηδες, οι βαλμάδες αλλά και οι παπάδες.

Εκτός όμως από τους ποιμενικούς και γεωργικούς πληθυσμούς, ο καβαλάρης άγιος θεωρείται προστάτης της καθαρότητας του πόσιμου νερού, δρακοντοκτόνος, που σύμφωνα με την παράδοση και το σχετικό τραγούδι, σκότωσε τον δράκοντα της δίψας και εξασφάλισε το νερό για την πολιτεία. Είναι γνωστό από πολλές περιοχές το τραγούδι του Αη Γιώργη:

Άγιε μου Γιώργη Αφέντη μου κι Αφέντη καβαλάρη
αρματωμένος με σπαθί και μ' αργυρό κοντάρι...

Από το άγριο θεριό και δράκοντα μεγάλο
οπού του πήγαιν' άνθρωπο κάθε πρωί και βράδυ.

Κι αν δε του πήγαιν' άνθρωπο κάθε πρωί στην ώρα
κανένανε δεν άφηνε νερό να πιεί στη Χώρα.

Στα μάρμαρα του πηγαδιού δέσαν την αλυσίδα
κι εδέσανε την όμορφη κι άτυχη κορασίδα.

Κι αη Γιώργης εβουλήθηκε να πάει να τήνε σώσει
κι από το άγριο θεριό να τήνε λευτερώσει...

Μιά κονταριά του έδωσε, το χτύπησε στο στόμα
και παρευθύς το ζάλισε κάτω στη γης στο χώμα

Έτσι σε πολλά σημεία του ελληνικού χώρου την ημέρα τ' Αη Γιωργιού γίνεται πανηγύρι με αθλητικούς αγώνες, δρόμου, πάλης, ιπποδρομίες και χορούς. Στην **Αράχοβα και το Νέο Σούλι Σερρών** γίνεται συμβολική αναπαράσταση δρακοντοκτονίας μετά τον εσπερινό και τη λιτάνευση της εικόνας του αγίου στο χωριό. Σύμφωνα με παλαιότερες και σύγχρονες περιγραφές το «πανηγυράκι» του Αη Γιώργη της Αράχοβας ξεκινάει την παραμονή της γιορτής. Ανήμερα τ' Αη Γιωργιού, γίνεται ανηφορικός δρόμος των γερόντων και των παλικάριών, με έπαθλο ένα ζώο (κατσίκι ή αρνί). Συνεχίζεται με το πάλεμα, το λιθάρι, το πήδημα, τη σφαίρα, το σήκωμα της πέτρας και άλλα παιχνίδια. Ακολουθούσαν χοροί και τραγούδια, όπως εκείνο του Αϊ-Γιώργη:

Του πανηγύρι γένιται πάνω στον Άγι - Γιώργη.

Του πανηγύρ' ήταν πουλύ κι ου τόπους ήταν λίγος.

Πλάκωσ' αντάρα και βροχή και το βαρύ σκουτίδι
έχασα το γεράκι μου, το χρυσοπιταράκι μου,

Το πανηγύρι γένιται στον Άγιον Άι Γιώργη

Το πανηγύρ' ήταν πουλύ και ο τόπος ήταν λίγος.

Αράδα παν οι άρχοντες, αράδα κι οι παπάδες

κρατεί ο δράκος το νερό, διψά το πανηγύρι.

Διψούν οι μάνες για νιρό και τα παιδιά για γάλα.

Παρακαλούν κι έλεγαν, παρακαλούν και λέγουν:

-Απόλειε, δράκε μ', το νιρό να πιούν τα πανηγύρια

να πιούν οι μάνες το νιρό και τα παιδιά το γάλα.

Λίγα χιλιόμετρα από το ιερό των Δελφών ο επίσης δρακοντοκτόνος (Πύθιος) Απόλλων, προστάτης του ιερού ύδατος της Κασταλίας, φαίνεται ότι βρίσκει το αντίστοιχό του

ιερό πρόσωπο στη μορφή του πιο προσφιλούς και προβεβλημένου αγίου του χριστιανικού κόσμου, του αγίου Γεωργίου, ο οποίος ενδεχομένως όχι κατά σύμπτωση λατρεύεται με εξαιρετικής ομοιότητας εκδηλώσεις στην κοντινή προς τους Δελφούς Αράχοβα της Βοιωτίας.

Μάρκο, Μάρκο, μάρκωσέ τα...(25 Απριλίου)

Η αίσθηση των φυσικών φαινομένων και των εξαιρετικά σημαντικών διεργασιών που συμβαίνουν στη γη και στην ατμόσφαιρα με τον ερχομό της άνοιξης είναι υποβαθμισμένη στο αστικό περιβάλλον στο οποίο ζούμε αλλά ακόμη και στον αγροτικό χώρο. Έτσι περνούν τελείως απαρατήρητες οι μυστικές διαδρομές της αναγέννησης της ζωής μέσα από την ανανέωση της πανίδας και της χλωρίδας. “Χαίρε, δι’ ἧς νεουργείται ἡ κτίσις”, ακούγεται ως χαιρετισμός προς την αιώνια Μητέρα του Ανθρώπου, δια της οποίας ἴβρεφουργείται ὁ Κτίστης”, ο Διόνυσος, ο Ἄδωνις, ο Χριστός. Κι ο εθνικός μας ποιητής (Διονύσιος Σολωμός, «Ελεύθεροι Πολιορκημένοι», Σχεδιάσμα Β΄) θα αποδώσει αυτό το μυστήριο με τους στίχους:

Μάγεμα ἡ φύσις κι ὄνειρο στήν ομορφιά και χάρη,

Ἡ μαύρη πέτρα ολόχρυση και τὸ ξερό χορτάρι

Ἡ αναγέννηση τῆς ζωῆς συνεπάγεται και τὴν ανανέωση τῆς φύτρας βλαπτικῶν για τὸν ἄνθρωπο και τὴ σοδειά του ζωυφίων και ερπετῶν που φροντίζει να περιορίσει με διάφορους τρόπους, σήμερα θα τους ονομάζαμε “οικολογικούς” και όχι με τὴν εύκολη κι αστόχαστη χρήση φυτοφαρμάκων που καταστρέφουν όχι μόνο τα βλαβερά ζώφια και φυτά αλλά μολύνουν τα νερά, δηλητηριάζουν τὴ σοδειά και δημιουργούν τὸν φαύλο κύκλο τῆς εξόντωσης τῆς ζωῆς.

Οι αγρότες, λοιπόν, που συντονίζονταν με βάση τις ανάγκες τους και τις ιδιοτροπίες τῆς φύσης στον κύκλο του χρόνου, τὴν άνοιξη που ἡ φύτρα των ζωυφίων και ερπετῶν ανανεώνεται, προέβαιναν σε ενέργειες, με τις οποίες προκαλούσαν όχι εξαφάνισή τους αλλά μείωση του πληθυσμού τους, βλάβες που περιόριζαν τὴ δραστηριότητά τους ἢ τα απομάκρυναν από τὸ σπίτι τους και τὴν περιοχὴ τους. Κι αυτό γιατί γνώριζαν βαθιά ὅτι κι αυτά τα ασήμαντα ὄντα αποτελούν πλάσματα του Θεού και μέρος τῆς φυσικῆς αλυσίδας στήν οποία ανήκαν και οι ίδιοι.

Έτσι τὴν απολυμαντικὴ στάχτη από τὴ φωτιά του χειμῶνα, ιδιαίτερα του Δωδεκαημέρου, τὴν έριχναν γύρω από τὸ σπίτι “για να μην έρχονται τα μυρμήγκια”. Ἀκόμη από τὴν πρώτη του Μάρτη τα παιδιά έβγαιναν στους δρόμους και στα χωράφια και χτυπούσαν μεταλλικά ἢ πήλινα σκεύη και κουδούνια τραγουδώντας παράλληλα: “Οξω φίδια, γουστερίτσες” ἢ “Οξω ψύλλοι και κοριοί / μέσα γειά, μέσα χαρά”. Ἡ συμβίωση ωστόσο με ὅσα από τα ζώφια αυτά και τα ερπετά - και ἦταν πολλά - δαιωνίζονταν, έπρεπε να είναι πιο ανώδυνη. Για τὸν σκοπό αυτό και μέχρι τὸν Μάη, ἡ πρόκληση θορύβων που, ὅπως αποδεικνύει ἡ σύγχρονη έρευνα, βλάπτουν τα νέα ερπετά, εξακολουθούσε να αποτελεί ένα ευχάριστο χρήσιμο παιχνίδι των παιδιῶν. Επιπλέον ἡ αργία κατά τὴν εορτὴ του αγίου Μάρκου στις 25 Απριλίου πίστευαν ὅτι προστάτευε τους γεωργούς από τα δηλητηριώδη φίδια. Ἡ παρετυμολόγηση του ονόματός του Μάρκος - μαρκῶνω - μαργῶνω με τὴ σημασία του ναρκῶνω, έφερε τὸν άγιο Μάρκο προστάτη των αγροτῶν από τα φίδια, τὸν οποίο επικαλούνται να τα ναρκῶσει:

Μάρκο, Μάρκο, μάρκωσέ τα

Κι ἄη Γιώργη, τύφλωσέ τα

Έτσι τὴν ἡμέρα τῆς γιορτῆς του “δε ζεύουν τ’ αλέτρι, δεν βαρούν τσαπισιά στο χωράφι” γιατί κατά τὴν παράδοση σε κάποιους που δούλεψαν τὴν ἡμέρα τῆς γιορτῆς του “παρουσιάστηκε μια οχιά στα κέρατα του βοδιού και παραλίγο να τους δαγκώσει”.

Σήμερα με την αλόγιστη χρήση των καταστρεπτικών φυτοφαρμάκων δεν υπάρχει πλέον ανάγκη για τέτοια φροντίδα. Όλα είναι από μόνα τους ναρκωμένα ή νεκρά.

ΠΗΓΗ:

Αικατερίνη Πολυμέρου –Καμηλάκη

Τ. Διευθύντρια του Κέντρου Ερεύνης Λογραφίας της Ακαδημίας Αθηνών